

Årsmøteuttalelse 2023

Dato 07.03.23

Framtidig GMO-regulering må sikre tillit, trygghet og bærekraft

GMO-nettverket ser fram til genteknologiutvalgets innstilling som skal offentliggjøres 1. juni. Vi forventer at innstillingen vil føre til en opplyst samfunnsdebatt om fremtidens regulering av genmodifiserte organismer. Nettverkets medlemsorganisasjoner vil ta stilling til konkrete forslag i NOU-en gjennom høringsprosessen.

Årsmøtet i GMO-nettverket vil i denne uttalelsen fremme felles overordnede holdninger til fremtidig GMO-regulering. GMO-nettverkets uttalelse er avgrenset til bruk av GMO til bruk i mat og fôr.

Genmodifisering er en kraftfull teknologi. En forutsetning for at den skal kunne komme hele samfunnet til gode er at den reguleres.

Loverket må bidra til tillit, trygghet og bærekraft gjennom å:

- Sikre åpenhet og tillit til myndighetenes GMO-forvaltning
- Sikre retten til å velge GMO-frie alternativer
- Sikre høyt beskyttelsesnivå for mennesker, dyr og miljø
- Stimulere til forskning og utvikling som kan bidra til økt bærekraft
- Sikre produsenter kontroll over egne produksjonsressurser

1. Åpenhet og tillit

Tillit er helt avgjørende for om GMO-er skal bli akseptert av forbrukere og produsenter. Fremtidig GMO-regulering må sikre tillit, både til myndighetenes forvaltning og til eventuelle produkter som er godkjent for omsetning i Norge.

Myndighetenes behandling av GMO-søknader må være så åpen som mulig. Det innebærer at all relevant informasjon og dokumentasjon fra søker må være offentlig tilgjengelig, ikke minst alle forhold knyttet til risikovurdering. Det er også viktig at risikovurderinger i baseres på uavhengig forskning. Det samme gjelder informasjon om forhold som er relevant for vurdering av om en GMO er bærekraftig, samfunnsnyttig og etisk forsvarlig.

Nettverket mener det er helt sentralt at alle søknader om bruk av GMO til mat eller fôr er gjenstand for en åpen høring, i tråd med kravet i genteknologiloven. Høringer innebærer en kvalitetssikring ved å bidra til at alle relevante argumenter for og imot en GMO-godkjenning legges fram. Høring styrker også tilliten til regelverket, saksbehandlingen og utfallet.

Nettverket mener at det også må være samme krav til høring knyttet til søknader om bruk av GMO etter matloven.

EUs åpenhetsforordning er innlemmet i EØS-avtalen. Forordningen innebærer krav til større åpenhet knyttet til risikovurdering i EU, inkludert at risikovurderingen i større grad skal baseres på uavhengig forskning og innspill fra andre enn søker. Nettverket mener det er nødvendig at VKM følger samme praksis ved risikovurdering i Norge.

2. Valgfrihet

Fremtidig regulering må sikre forbrukere og produsenter retten til å gjøre informerte valg. Det betyr at alle GMO-er må spores og merkes.

For å sikre muligheten til å velge GMO-frie alternativer er det også avgjørende at GMO holdes adskilt fra resten av verdikjeden for mat.

For GMO-nettverket er det en klar forutsetning at ingen GMO kan godkjennes i Norge før det er vedtatt et nasjonalt regelverk for sameksistens. Et slikt regelverk skal sikre at konvensjonelle og økologiske bønder ikke blir skadelidende dersom GMO sprer seg. Konkret betyr dette at det som et minstekrav må innføres buffersoner mellom arealer der det dyrkes GMO og der det ikke dyrkes GMO, samt at det innføres separate verdikjeder fra jord til bord. Forurensers betaler-prinsippet må ligge til grunn for regelverket.

Nettverket mener at animalske produkter skal merkes dersom det er brukt GMO i fôret, noe som også er uttrykt fra Forbrukerrådet.¹

3. Lovens formål

Genteknologilovens formål er at framstilling og bruk av genmodifiserte organismer *“skjer på en etisk og samfunnsmessig forsvarlig måte, i samsvar med prinsippet om bærekraftig utvikling og uten helse- og miljømessige skadevirkninger”*.²

Genteknologilovens krav om være samfunnsnyttig, etisk forsvarlig og fremme en bærekraftig utvikling, viser hvor fremtidsrettet loven i sin tid var. FNs utviklingsmål innebærer krav til bærekraftig utvikling på stadig flere områder. EU følger også i norske fotspor i forbindelse med hvilke krav medlemslandene kan stille til dyrking av genmodifiserte planter. I tillegg arbeider Europakommisjonen med krav til bærekraft på flere samfunnsområder, inkludert GMO-regulering.

Neste år er også EØS-avtalen tretti år. I hele denne perioden har Norge hatt en tilpasning til avtalen som innebærer at vi kan stille egne nasjonale krav til bærekraft, samfunnsnytte og etikk (BSE) ved godkjenning av GMO. Nettverket mener eventuelle endringer i

¹ <https://www.genteknologiutvalget.no/2021/11/22/kaja-lund-iversen/>

² § 1: Denne loven har til formål å sikre at framstilling og bruk av genmodifiserte organismer og framstilling av klonede dyr skjer på en etisk og samfunnsmessig forsvarlig måte, i samsvar med prinsippet om bærekraftig utvikling og uten helse- og miljømessige skadevirkninger.

genteknologiloven ikke må svekke Norges handlingsrom på dette området. Tvert imot mener nettverket at krav til bærekraft i forskning og innovasjon må vektlegges enda klarere og at det må sikres konsistens i lovverket når det gjelder krav til bærekraft, samfunnsnytte og etikk med hensyn til GMO.

GMO-er som kan formere seg, såkalt levende GMO-er, reguleres etter genteknologiloven, mens prosesserte, såkalt døde GMO-er, reguleres etter matloven. Matloven inneholder ikke de samme kravene til bærekraft, samfunnsnytte og etikk som genteknologiloven. Hensyn til bærekraft, samfunnsnytte og etikk kan være uavhengige av om en GMO er levende eller død. Nettverket har derfor ved flere anledninger bedt om at det innarbeides krav til bærekraft, samfunnsnytte og etikk i Matloven slik at det blir konsistens mellom de to lovene.

4. Lovens virkeområde

Den norske genteknologiloven trådte i kraft for tretti år siden. Det er per i dag ingen genmodifiserte organismer godkjent til bruk i mat eller fôr. Hovedgrunnen er etter vår vurdering at slike produkter ikke har vært nødvendige, etterspurt eller har oppfylt de forventninger som har vært stilt til dem. Dette vil kunne endre seg i tråd med den teknologiske utviklingen.

Definisjonen av GMO i den norske genteknologiloven (GTL) omfatter alle organismer utviklet ved hjelp av genteknologi, også de nye metodene, som for eksempel CRISPR. Denne definisjonen er i tråd med EU-domstolens fortolkning av GMO-definisjonen i EUs utsettingsdirektiv, et direktiv Norge er forpliktet av gjennom EØS-avtalen.

Nettverket mener det er hensiktsmessig at definisjonen av GMO i genteknologiloven oppdateres i tråd med den teknologiske utviklingen. Fremtidig lovverk må også ta høyde for at arvestoffet kan endres på mange ulike måter, også gjennom metoder vi ikke kjenner til i dag. Det er derfor viktig at definisjonen av GMO og lovens virkeområde ikke innsnevres.

5. Risiko

Nye metoder innen genmodifisering tilsier behov for mer fleksible krav til risikovurdering. For eksempel er det forventet en utvikling der mange GMO-er ikke har fått tilført fremmed arvestoff, og/eller der det er utført begrensede endringer i arvestoffet.

Genredigering er mer målrettet enn tidligere metoder i hvor i arvestoffet man foretar endringer. Det er imidlertid fortsatt usikkerhet, knyttet både til utilsiktede brudd i DNA og til den påfølgende "reparasjonsprosessen" i cellen ved bruk av genredigering. Det er også slik at en liten endring i arvestoffet kan gi store endringer i en organismes funksjoner og/eller miljøet den lever i.

De nye metodene gjør det i større grad mulig å forsere organismens egne forsvarsmekanismer, og å gjøre mange endringer på en gang. Genredigering gjør det mulig å foreta endringer som ikke ville vært mulig gjennom tradisjonell avl/foredling. Nettopp disse

mulighetene gjør genredigering til et svært effektivt verktøy. Det er derfor avgjørende å foreta risikovurderinger fra sak-til-sak av alle GMO-er, uansett hvor omfattende den genetiske endringen er, og hvilken metode som brukes. Det gjelder ikke minst vurdering av miljørisiko, fordi faren for at en GMO sprer seg i miljøet ofte er uavhengig av omfang og metode. Dette er i tråd med konklusjonene i rapporten fra Vitenskapskomiteen for mat og miljø som ble publisert i oktober 2021.³

Dagens genmodifiseringsmetoder er enklere, rimeligere og mer tilgjengelig. Det er forventet at vi noen år fram i tid vil se større bredde og variasjon av GMO-er når det gjelder metoder, type organismer som er genmodifisert og hvilke egenskaper de er tilført. Dette vil kunne få stor betydning for forbrukere, produsenter og myndigheter.

Økt omfang og tempo øker risikoen for utilsiktede konsekvenser. Det er derfor svært viktig å videreføre krav om overvåking av mulige effekter i naturen og eventuell trinnvis utsetting.

6. Eierskap og makt

Det er tildelt tusenvis av patenter knyttet til genredigering. Mange av patentene er eid eller kontrollert av multinasjonale selskaper.

Et bærekraftig matsystem forutsetter en mer rettferdig fordeling og kontroll over produksjonsressursene. Bærekraftig matproduksjon forutsetter også bevaring og bruk av det genetiske mangfoldet. GMO-nettverket mener derfor det er avgjørende at bruk av GMO ikke fører til mer makt til store selskaper, på bekostning av matprodusenter, forbrukere og naturmangfold.

3

<https://vkm.no/english/riskassessments/allpublications/crisprandothergenomeeditingtechniquesimplicationsforriskassessment.4.581a91ee16d1a06e872a6bca.html>